

Л.В.Хотинь,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджуються теоретичні підходи визначення поняття інновація та інноваційна діяльність. Розглядаються сутність і класифікація інновацій, характеристика інноваційної діяльності та її роль у соціально-економічному розвитку країни.

In article theoretical approaches of definition of concept an innovation and innovative activity are investigated. The essence and classification of innovations, the characteristic of innovative activity and its role in social and economic development of the country are considered.

Перехід економіки України на інноваційну модель розвитку передбачає запровадження новітніх досягнень науки і техніки у різних галузях народного господарства. Застосування інноваційних продуктів або технологій надає конкурентних переваг підприємствам одних галузей і стимулює їх поширення в інших. У зв'язку з цим для обслуговування та організації даних підприємств виникає необхідність у висококваліфікованих робочих кадрах. А це в свою чергу активізує діяльність наукових установ та вищих навчальних закладів.

Проблемам вивчення інновацій та інноваційної діяльності присвячена велика кількість публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема таких як О.І.Волкова, М.П.Денисенка, С.М.Ілляшенко, М.А.Йохна, Б.Ф.Заболоцького, І.А.Павленка, М.Т.Пашути В.В.Стадника, В.Г.Федоренка, Р.Фостера, О.М.Шкільнюка, Й.Шумпетера.

Визначення та сутність понять "інновація" та "інноваційна діяльність" перебувають у постійному розвитку та доповнюються певними аспектами, тому метою статті є необхідність узагальнення їх теоретичних і практичних положень.

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі завдання:

Ї виявити теоретичні аспекти інновацій та інноваційної діяльності ;

Ї визначити класифікаційні ознаки інновацій;

Ї дати характеристику інноваційній діяльності в Україні.

Визначення і сутність понять «інновація» та «інноваційна діяльність» постійно доповнюються на певних етапах розвитку.

Поняття «інновація» — (слово латинською означає оновлення,

зміна) набуло в наш час найширшого вжитку. Тим більше нагальною є потреба мати справжнє уявлення про його точний зміст у контексті сучасного розуміння.

Питання трансформації суспільства залежно від науково-технічного прогресу (у чому саме і виявляється рушійна сила інновацій) вивчалось та знайшло своє відображення у теоретичних працях, починаючи від класиків політекономії. Так (йдучи за аналогією):

А.Сміт (1723-1790) пов'язував науково-технічний прогрес з характером розвитку і потребами виробництва.

К.Маркс (1818-1883) вважав розвиток продуктивних сил базисом, а науково-технічний прогрес — надбудовою, тобто наслідком (а не причиною) розвитку виробництва.

Неокласична школа (1870-1930), представниками якої є В.Джевонс, А.Маршалл, Л.Вальрас, вважала науково-технічний прогрес як заданий фактор у дослідженні ринкової економічної системи.

У другій половині 50-х років представники неокласичного ренесансу М.Абрамовіць, Р.Солоу, Е.Денісон своїми працями довели, що науково-технічний прогрес — це основний фактор економічного розвитку ХХ століття.

Отже, з 50-х років ХХ століття науково-технічний прогрес розглядається (разом із капіталом і працею) як фактор виробництва.

Фундатором інноваційних теорій економічного розвитку став економіст Йозеф Шумпетер. Він виділив п'ять таких типових змін:

- ü використання нової техніки, нових технологічних процесів, нового ринкового забезпечення виробництва (купівля-продаж);
- ü упровадження продукції з новими властивостями;
- ü використання нової сировини;
- ü зміни в організації виробництва та його матеріально-технологічному забезпеченні;
- ü виникнення нових ринків збуту.

У 30-і роки учений-економіст замість терміна «нові комбінації» уже використовує термін «інновація», трактуючи під ним зміни з метою впровадження та використання:

- ü нових видів споживчих товарів;
- ü нових виробничих і транспортних засобів;
- ü нових ринків та форм організації промисловості.

Інновацію Й.Шумпетер поділив на три стадії: винахід — нововведення — розповсюдження.

"Інновація як економічна категорія, — зазначав Шумпетер, - це не просто нововведення, а нова функція виробництва, зміна технології виробництва, яка має історичне значення і є необхідною, інновація — це стрибок від старої виробничої функції до нової".

Теорія "довгих хвиль" М.Д.Кондратьєва передбачає, що існують певні хвилі з середньою тривалістю 54 роки, під час яких спостерігається: поштовх виробництва, потім бурхливий його підйом, криза перевиробництва, що переходить у стадію депресії. Він визначив п'ять таких технологічних хвиль:

I хвиля (1765-1835) — механізація у ткацтві;

II хвиля (1830-1890, середина XIX століття) — вуглевидобуток та паровий двигун;

III хвиля (1880-кінець XIX — початок XX століття) — чорна металургія;

IV хвиля (1930-1990) — нафта; продукти органічної хімії;

V хвиля (1985-2035) – мікроелектроніка.

Розглянувши становлення поняття "інновація", перейдемо до основного його визначення.

У західній літературі існує два підходи до інновацій, які можна охарактеризувати як широкий і вузький. Широкий трактує інновацію як всілякі зміни через запровадження нових або удосконалених рішень у техніку, організацію, процес постачання та збуту, суспільне життя та інше.

Характерною рисою більш вузького трактування поняття «інновація» є зведення його до суто технічних проблем, найчастіше до запровадження нових виробів та нових технологій. До авторів таких трактувань належать Р.Е.Джонстон, Д.Дессен, Д.А.Алле та інші. До прикладу, Е.Хофмайстер вважає, що "під інновацією слід розуміти свідому, направлену на досягнення певної мети волю до перетворення винаходу в процес або метод, або ж уміле виведення виробу на ринок".

За визначенням Керівництва Фраскатті (за назвою італійського міста, де у 1993 році ОЕСР було прийнято документ), інновація — це кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового чи вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, процесу, або нового підходу до соціальних послуг [6, с.12].

Згідно із Законом України “Про інноваційну діяльність”, “інновації – це новостворені (застосовані) і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери.

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг” [1,2,3].

Відповідно до міжнародних стандартів “інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що втілюється у вигляді нового удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або ж удосконаленого технічного процесу, що використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг” [4, с.91].

Інновації зазвичай класифікують за низкою ознак. Так, за етапами науково-технічного прогресу бувають:

Ї технічні інновації з'являються звичайно у виробництві продуктів із новими або поліпшеними властивостями;

Ї технологічні інновації виникають у разі застосування поліпшених, більш якісних засобів виготовлення продукції;

Ї організаційно-управлінські інновації пов'язані, насамперед, із процесами оптимальної організації виробництва, транспорту, збуту і постачання;

Ї інформаційні інновації розв'язують проблему організації раціональних інформаційних потоків у різноманітних сферах науково-технічної і виробничої діяльності, у підвищення достовірності й оперативності одержання інформації;

Ї соціальні інновації спрямовані на поліпшення умов праці, розв'язання проблем у галузях охорони здоров'я, освіти, культури [3, с.19].

В.Г.Федоренко запропонував свій варіант класифікації інновацій (рис. 1) [5, с.278]:

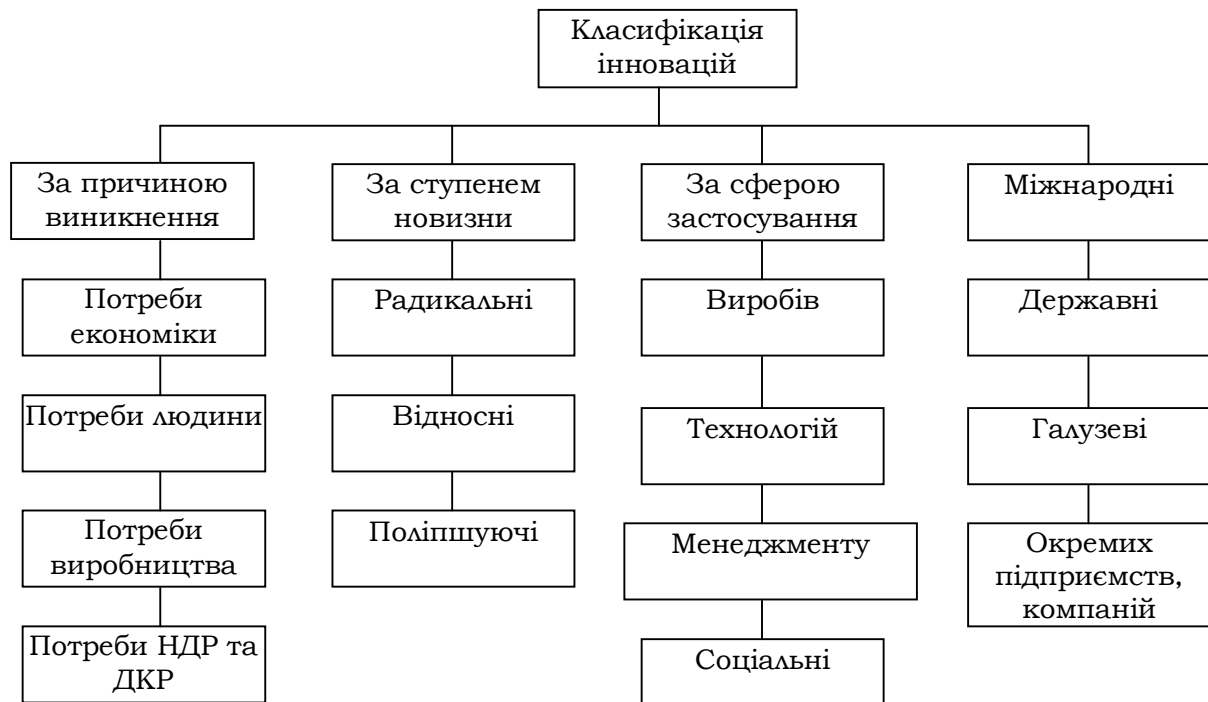

Рис. 1. Класифікація інновацій

Враховуючи різні підходи щодо групування інновацій, доцільно виділити основні вимоги, що висуваються до проведення класифікації:

- ü системний характер ознак, необхідних для аналізу;
- ü можливість кількісної або якісної оцінки;
- ü ступінь наукової новизни і практична цінність класифікації [7, с.35].

До інноваційної діяльності відноситься вся діяльність у межах інноваційного процесу, а також маркетингові дослідження ринків збуту і пошук нових споживачів; інформаційне забезпечення щодо можливого конкурентного середовища і споживчих властивостей товарів конкуруючих фірм, пошук новаторських ідей і рішень партнерів з впровадження інноваційного проекту.

Інноваційна діяльність — вид діяльності, пов'язаний із трансформацією ідей (власне результатів наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень) у новий або докорінно удосконалений продукт, упроваджений на ринку, у новий або докорінно удосконалений технологічний процес, використаний у практичній діяльності, або новий підхід до соціальних послуг. Інноваційна діяльність припускає цілий комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових, комерційних заходів, і саме у своїй сукупності вони приводять до інновацій. Наукові дослідження і розробки є не тільки джерелом

нових ідей, вони можуть здійснюватися на різноманітних етапах інноваційного процесу, будучи засобом розв'язання проблем, потенційно можливих на будь-якій його стадії. Як правило, виділяються шість основних видів інноваційної діяльності:

а) інструментальна підготовка й організація виробництва, що охоплюють придбання виробничого устаткування й інструмента, зміни в них, а також у процедурах, методах і стандартах виробництва і контролю якості, необхідних для створення нового технологічного процесу;

б) запуск виробництва і передвиробничі розробки, що включають модифікації продукту і технологічного процесу, перепідготовку персоналу для застосування нових технологій і устаткування, а також пробне виробництво, якщо передбачається подальша доробка конструкції;

в) маркетинг нових продуктів, що передбачає види діяльності, пов'язані з випуском нової продукції на ринок, включаючи попереднє дослідження ринку, адаптацію продукту до різноманітних ринків, рекламну кампанію, проте крім створення мереж поширення для реалізації на ринку;

г) придбання неуречевленої технології зі сторони у формі патентів, ліцензій, розкриття ноу-хау, торгових марок, конструкцій, моделей і послуг технологічного устаткування;

д) придбання матеріалізованої технології — машин і устаткування, що за своїм технологічним змістом пов'язані з упровадженням на інноваційних підприємствах продуктових або процесних інновацій;

е) виробниче проектування, що включає підготовку планів і креслень для визначення виробничих процедур, технічних специфікацій, експлуатаційних характеристик, необхідних для створення концепції, розробки, виробництва і маркетингу нових продуктів і процесів. Воно може бути частиною початкової концепції продукту або процесу, тобто наукових досліджень і розробок, але може бути також пов'язане з інструментальною підготовкою, організацією виробництва і його пуску, маркетингом нових продуктів [6, с.33].

На сучасному етапі в Україні на основі інновацій розвивається тільки авіа- і ракетобудування, електрозварювання, молекулярна біологія та генетика, виробництво синтетичних матеріалів. Кондитерська та пивобезалкогольна галузі харчової промисловості

переважно інвестуються іноземним капіталом. Тільки продукція металургійної галузі займає найбільшу частку експорту за кордон [7, с.13].

Аналіз літературних джерел дає можливість зробити висновок про те, що визначення інновацій:

- 1) характеризується якісною новизною;
- 2) містить об'єкти;
- 3) спрямована на комерціалізацію результатів;
- 4) повинна бути впроваджена;
- 5) передбачає випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Отже, інновації можуть бути власної розробки, придбані або призначені для продажу та впровадження у нову продукцію або послуги.

Реформування економіки України нерозривно пов'язане із впровадженням інновацій. Характерною особливістю економічного зростання на основі інновацій та інноваційної діяльності є впровадження нової техніки, технології, матеріалів, нових методів виробництва, методів ціноутворення, випуск нової продукції та ін. Вміле використання науково-технічного та освітнього потенціалу є тим шляхом, яким Україна може здійснити інтегрування до європейського рівня.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України.- К.: Преса України, 1997. - 80с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» №40-IV від 4 липня 2002р. // Урядовий кур'єр. - 2002. - 7 серпня.
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» №433- IV від 16 січня 2003р. // ВВР.-2003. - №13.
4. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І.Волков, М.П.Денисенко, А.П.Гречан та ін.; Під. ред. проф. О.І.Волкова, проф.. М.П.Денисенка. - К.: ВД «Професіонал», 2004. - 960 с.
5. Основи інвестиційно-інноваційної діяльності: Навч.посіб. / За наук.ред. В.Г.Федоренко. - К.: Алерта, 2004. - 431 с.
6. Павленко І.А. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2004. - 204 с.
7. Провайдинг інновацій: Підручник/М.П.Денисенко, А.П.Гричан, М.В.Гаман ат ін.; за ред. проф. М.П.Денисенка. - К: Професіонал, 2008. - 448 с.